

GÜNCEL GELİŞMELER

MASKE DİPLOMASİSİ'NİN BALKANLAR'DAKİ YANSIMASI

DR. KADER ÖZLEM

Güncel Gelişmeler III

COPYRIGHT © 2020

Bu yayının tüm hakları DARD Diploması Araştırmaları Derneği'ne aittir. DARD'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

9 NİSAN 2020

DARD | DİPLOMASİ ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ

Karaman Mahallesi Tuna Caddesi Karaman Dernekler
Yerleşkesi No: 59 Nilüfer - Bursa - TÜRKİYE

Tel: +90 (224) 294 11 65 | bilgi@diplomasiarastirmalari.org.tr

📍 diplomasiarastirmalari.org.tr   dard2018 dard.2018

MASKE DİPLOMASİSİ'NİN BALKANLAR'DAKİ YANSIMASI

Kader ÖZLEM*

31 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Coronavirüs (Covid-19) hızla bulaşan özelliği nedeniyle kısa süre içerisinde bütün dünyaya yayılmış ve bu kapsamda Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart'ta küresel salgın ilan edilmiştir. Coronavirüs çıkış noktası olan Çin'in ardından salgının merkez üssü Avrupa'ya kayarken (İtalya, İspanya ve Fransa), Nisan 2020'den itibaren Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yeni merkez haline gelmiştir.

Coronavirüs Salgını'ndan Balkan ülkeleri² de etkilenmiş olup Mart ayı içerisinde pek çok bölge devletinin (Sırbistan, Romanya, Bulgaristan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Arnavutluk, Slovenya) olağanüstü hal ilan ettikleri ve sınır kapılarını kapattıkları görülmüştür. 8 Nisan 2020 tarihinde saat 17.00 itibarıyla Balkanlar'da toplam vakası 14.280 olarak kaydedilirken, hayatını kaybeden sayısı ise 522'dir.³ Bu veriler ışığında, Balkanlar'ın küresel ölçekte toplam vaka sayısı itibarıyla % 0,98; hayatını kaybeden sayısında ise % 0,62'lik bir pay teşkil ettiği görülmektedir.

Aktardığımız veriler Balkan ülkelerinde Coronavirüs Salgını'nın başarılı bir şekilde kontrol altına alındığını göstermektedir. Bu durumun ardındaki temel faktörse bölge ülkelerinin aldığı olağanüstü hal kararlarına halkın uyması ve yetkililerin uyarılarına riayet edilmesidir. Ayrıca bölgenin dağlık topografyası ile insanların önemli bir bölümünün kırsal bölgelerde yaşamasına bağlı olarak sosyal hareketlilik yetkililerin çağrılarıyla asgari seviyede seyretmiştir. Bu nedenle Coronavirüs'ten etkilenenlerin sayısında olağan şartlar altında trajik bir yükseliş beklenmemektedir.

Coronavirüs Salgını her ne kadar Balkanlar'da alınan önlemlerle düşük bir seyir izlese de dış yardımlara, yabancı yatırımlara ve yurtdışı finans girişlerine doğrudan bağlı olan zayıf Balkan ekonomileri, salgını bürokratik ve toplumsal önlemlerle aşma eğiliminde olmuştur. Bu devletlerin aldığı ekonomik ve tıbbi tedbirler ise yetersiz kalmıştır. Zira Balkanlar'daki hükümetler Coronavirüs Salgını'yla mücadelede sembolik rakamlardan oluşan bütçeler açıklamıştır. Bölge ülkelerinin sağlık sistemlerinin yeterince güçlü olmadığı dikkate alındığında, acil tıbbi malzeme ve önleyici ekipmanların üretiminde yaşanan eksiklikler bu ürünlerin dışarıdan tedarik edilmesi konusunu öncelikli hale getirmiştir.

Bu kapsamda, Coronavirüs Salgını'nın ortaya çıkardığı ve gün geçtikçe popüler halen gelen bir kavram olarak "Maske Diplomasisi"; koruyucu maskeler, hızlı virüs tanı kiti, solunum cihazları gibi tıbbi malzemeler ile sağlık persnellerinin

* Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü ve Diplomasi Araştırmaları Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, e-posta: kaderozlem@gmail.com.

² Türkiye bu değerlendirmeye dâhil edilmemiştir.

³ Söz konusu veriler <https://www.worldometers.info/coronavirus/> internet sitesinden derlenerek aktarılmıştır.

gönderimini de kapsayan bir diplomasi türü olarak belirlemiştir.⁴ Bu süreçte tıbbi yardıma fazlasıyla ihtiyaç duyan Balkan ülkelerinde de Maske Diplomasisi uygulamaları görülmüştür.

Tümdengelimci bir bakış açısıyla Balkanlar'da Maske Diplomasisi uygulayan aktörlerin bölgeye yönelik salgın öncesinde de etkin politikalar izlemeye çalışanlardan oluştuğu söylenebilir. Bu kapsamda Çin, Rusya Federasyonu (RF), Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye ön plana çıkmıştır. Balkanlar'a öncelikli bir önem atfetmeyen ABD ise salgının yeni merkez üssü haline gelmesiyle birlikte Maske Diplomasisi uygulamalarının gerisinde kalmıştır. Şüphesiz bu durum Balkan ülkelerinde ABD'ye yönelik hayal kırıklığı yaşanmasını da beraberinde getirmiştir.

Aktörel açıdan analiz etmek gerekirse salgının çıkış merkezi olmasına karşın, Çin Coronavirüs ile başarılı mücadelesinin ardından Maske Diplomasisi izlemiş ve bunun Balkanlar'da somut yansımaları görülmüştür. Örneğin, Hırvatistan, Yunanistan, Bulgaristan, Slovenya Çin'den maske ve diğer koruyucu tıbbi malzemeleri temin ederken, Bosna Hersek'in Republika Sırska entitesinde yaşayan az sayıdaki Çinli de kısa süre içerisinde 12.000 maske üretip entitenin Halk Sağlığı Enstitüsü'ne hibe etmiştir.

Çin'in Balkanlar'daki Maske Diplomasisi'nin etki katsayısının en yoğun olarak kendisini gösterdiği ülke ise Sırbistan olmuştur. Sırbistan Çin'in Balkanlar'da 16 Mart 2020 tarihi itibarıyla ilk yardım gönderdiği ülke olurken, diğer Balkan ülkeleri de peşi sıra söz konusu yardımları (tıbbi malzemeler ve doktorlar) almıştır. Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksander Vučić Çin'e övgülerde bulunurken, bu süreçte Belgrad sokakları Çin lideri Şi Cinqing'e teşekkür posterleriyle kaplanmıştır.⁵ Çin'in Sırbistan'a bu yardımı sadece Balkanlar'da değil, küresel ölçekte Maske Diplomasisi'nin başarılı bir örneğini oluşturmuştur. Esasen iki ülke arasındaki ilişkiler tarihsel açıdan güçlü bir geçmişe sahip olup, bilindiği üzere Yugoslavya'nın dağılması sürecinde Pekin yönetimi Sırbistan'ın tezlerini desteklemiştir. 2000'li yıllarda da devam eden bu

işbirliğinin güncel boyuttaki karşılığı ise Sırbistan'ın Çin açısından Balkanlar'daki en güvenilir müttefiki haline gelmesidir. Nitekim Sırbistan, Çin'in Balkanlar'a yönelik ekonomi odaklı politikasının merkez ülkesi konumundadır.

RF'nin Balkanlar'daki geleneksel müttefiki olan Sırbistan, 1990'lı ve 2000'li yıllarda Moskova'nın siyasi, ekonomik ve askeri desteğini elde etmiştir. Çin'e benzer nitelikte, RF de Balkanlar'da Maske Diplomasisi uygulamaya çalışırken, ancak bunu sadece Sırbistan ile sınırlı tutmuştur. RF, Coronavirüs Salgını'nda Sırbistan'a 11 askeri uçakla tıbbi malzeme desteğinin yanı sıra sağlık personelleri de göndermiştir.⁶ Ne var ki RF'nin yardımları Çin'in yardımından yaklaşık 2 hafta sonra gerçekleşirken, kamuoyundaki etki katsayısı da düşük kalmıştır. Bu bağlamda RF'nin Maske Diplomasisi anlamında kamuoylarında olumlu tepki aldığı ülkelerin daha ziyade ABD ve İtalya olduğunu not etmek gerekir.

Diğer taraftan, AB'nin Balkanlar'da Maske Diplomasisi'yle ilgili oldukça geri planda kaldığı görülmektedir. Zira Avrupa'nın salgının merkez üssü haline gelmesinin ardından AB'nin üye ülkelere ihtiyaç duydukları tıbbi desteği sağlayamaması kurucu devletler tarafından dahi eleştirilmesini

beraberinde getirmiştir. Bu konjonktürde, salgınla mücadele konusunda Balkanlar AB açısından öncelikli bir coğrafya olmaktan çıkarken, bölge Çin, RF ve Türkiye gibi aktörlerin etkisine daha açık hale gelmiştir. Nisan ayı itibarıyla Batı Balkanlar'a angaje olmaya çalışan Avrupa Komisyonu, Coronavirüs Salgını'yla mücadele için yaklaşık 410 milyon Avro'luk bir ödenek ayırdığını duyurmuştur. Bu miktarın 38 milyon Avro'luk dilimi kısa vadede bölgeye yönelik tıbbi

⁴ Bkz. Barış Özdal, "Maske Diplomasisi", Diplomasi Araştırmaları Derneği Güncel Gelişmeler 4 Nisan 2020, <https://www.diplomasiarastirmalari.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/4-Nisan-2020-Maske-Diplomasisi.pdf>, (08.04.2020).

⁵ "Serbia Imposes State of Emergency, Pleads for China's Help", Balkan Insight, 16.03.2020, <https://balkaninsight.com/2020/03/16/serbia-imposes-state-of-emergency-pleads-for-chinas-help/>, (08.04.2020).

⁶ "Russia Sends Medical Aids to Serbia to Fight Coronavirus", Reuters, 3 April 2020.

malzeme ve koruyucu ihtiyaçlar için ayrılırken, 374 milyon Avro'sunun ise orta vadede bölgenin ekonomik ve sosyal açıdan desteklenmesi için olduğu açıklanmıştır.⁷ Söz konusu yardım paketiyle AB'nin, henüz Birliğe üye olamayan ve üyelik süreçlerinin uzamasından rahatsızlık duyan Batı Balkan ülkelerinin Brüksel dışı aktörlere yönelimini önlemeye çalıştığı ileri sürülebilir. Ne var ki Coronavirüs Salgını nedeniyle AB'nin bazı temel değerlerinde meydana gelen aşınma ve Birliğin geleceğine ilişkin karamsar yorumlar, Batı Balkan ülkelerinin Çin, RF ve Türkiye gibi aktörlere yönelimini güçlendirmiştir. Ayrıca Çin başta olmak üzere diğer iki aktörün de bölgeye yönelik yatırımları ve yardımları karşılığında AB yetkililerine tezat olarak herhangi bir somut talepte bulunmamaları bu yönelime ivme kazandırmaktadır. AB'nin söz konusu destek paketini açıklamasının Batı Balkanlar ülkelerinin kamuoylarında beklendiği kadar

yankı bulmaması da Brüksel'in yaşadığı güç ve imaj kaybını gösteren bir olgudur.

Bu genel denklem içerisinde, Türkiye de etkin bir bölgesel aktör olarak Maske Diplomasisi'ne başvurmuştur. Esasen devletlerin karşılaştırmalı bütçe oranları itibarıyla dünyada en fazla insani yardım yapan ülke olan Türkiye, Coronavirüs Salgını ile mücadelede de ön plana çıkmak istemiştir. Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 25 Mart'taki Ulusa Sesleniş konuşmasında “dünyanın 69 ülkesinin Türkiye'den yardım talep ettiğini ve 17'sine imkânlar nispetinde yardım gönderildiği” açıklaması bu kapsamda önemlidir. Balkanlar boyutunda ise ilk olarak Bulgaristan'a yardım gönderen Türkiye, 50 bin maske, 100'er bin koruyucu giysi ile gözlük göndermiş ve daha fazlasını göndermeye hazır olduğunu bildirmiştir.⁸

Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik Maske Diplomasisi'ndeki asıl hamlesi 8 Nisan 2020 tarihi itibarıyla gerçekleşmiştir. Türk askeri uçaklarıyla teslim edilen yardım; koruyucu maskeler, tulumlar ve tanı kitlerinden oluşurken, Bosna Hersek, Kosova, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Karadağ'a ulaştırılmıştır. Esasen Türkiye'nin Balkanlar'a yönelik politikasında ayrı bir önem atfettiği Batı Balkanlar, 2000'li yıllarla birlikte Türk Kamu Diplomasisi'nin odak noktalarından biri olagelmıştır. Bu durum salgın döneminde Maske Diplomasisi izlenmesini de kaçınılmaz kılmıştır. Zira bölgede küresel aktörlerle rekabetinin yanı sıra sahip olduğu tarihsel mirası ve soydaş/akraba topluluklarından ileri gelen demografik bağları da Türkiye açısından yardım yapılmasını tetikleyici faktörlerdir. Söz konusu yardım Balkan ülkeleri üzerinde beklenen etkiyi yaratırken, yardımı teslim alan Balkan devletlerinin ilgili Bakanları tarafından teşekkür açıklamaları yapılmıştır.⁹

Aktardığımız bilgilerden de anlaşıldığı üzere Balkanlar, Maske Diplomasisi'nin etkin uygulama alanlarından biri haline gelmiştir. Bu yeni diplomasi türüyle Balkanlar'da faal olan aktörler, insani yardım yoluyla nüfuzlarını ve imajlarını güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Bu süreçte aktörel açıdan Balkanlar'da Çin'in ve Türkiye'nin rekabet halinde olduğu görülürken, RF'nin ise yardımları kapsam itibarıyla sınırlı kalmıştır. Türkiye içinse bu yardımlar güncel konjonktürün yanı sıra tarihsel ve demografik gerekçelerden kaynaklanmaktadır. Salgının yeni merkez üssü haline gelmesinin ardından ülke içi Coronavirüs gelişmelerine odaklanan ABD, dış politikasında Balkanlar'ın merkezi bir önemde olmamasının da etkisiyle bölgedeki Maske Diplomasisi'nde yer alamamıştır. Bununla birlikte AB'nin açıkladığı yardım paketinin ise beklenen etkiyi doğuramadığı ve Birliğin imajının Balkanlar'da azalma eğiliminde olduğu görülmektedir.

⁷ “EU response to the coronavirus pandemic in the Western Balkans”, European Commission, April 2020, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/coronavirus_support_wb.pdf, (08.04.2020).

⁸ “Pristignaha Pirvite Maski ot Turtsiya”, Fakti.bg, 11 Mart 2020, <https://fakti.bg/bulgaria/453913-pristignaha-parvite-maski-ot-turcia>, (08.08.2020).

⁹ “Türkiye Balkan Ülkelerine Tıbbi Yardım Gönderdi”, Anadolu Ajansı, 8 Nisan 2020.

**Diplomasi
Araştırmaları
Derneği**

**Association for
Research on
Diplomacy**

🖱️ diplomasiarastirmalari.org.tr   dard2018

